

Бабаева Аида

СТУДЕНТТЕРГЕ ЭКОНОМИКАЛЫК БИЛИМ БЕРҮҮДӨ
ИНФОРМАЦИЯЛЫК-КОММУНИКАЦИЯЛЫК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫН РОЛУ

Бабаева Аида

РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ
В ЭКОНОМИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ СТУДЕНТОВ

Aida Babaeva

THE ROLE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES
IN ECONOMIC EDUCATION OF STUDENTS

УДК: 378.14/37.015.6

Бул макалада заманбап технологиялар жана маалыматтарды берүүнүн ар кандай каражаттары билим берүү процессин кыйла жөнөкөйлөтүп жана ар тараптуу мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө жазылган. Мындан тышкары, заманбап маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын башка окутуу куралдарынан чоң артыкчылыгы - көп көлөмдөгү маалыматты ар кандай формада берүү мүмкүнчүлүгү экономика илиминде берилген. Аудиторияда интерактивдүү диалог жүргүзүү мүмкүнчүлүгү, ошондой эле биринчи секундалардан баштап студенттерге кызыгуу жана түрткү берүү. Презентациялар, электрондук окуу куралдары, интерактивдүү доска, видео жана аудио материалдар презентациясын ачык жана кызыктуу кылып, айкындуулукту камсыз кылат. Бүгүнкү күндө Интернет эң белгилүү жана колдонулган электрондук технологиялардын бири болуп саналат жана компьютер иш жүзүндө мугалимдин ролун аткарат. Интернет окууга үйрөтүүдө алмаштыргыс ролду ойнойт. Анын жардамы менен ар кандай журналдар, чет өлкөлүк басмаканалардын гезиттери менен таанышууга мүмкүнчүлүк түзүлөт.

Негизги сөздөр: студенттер, экономикалык билим, маалыматтык-коммуникациялык технологиялар, интернет, студенттер, аралыктан окутуу, ыкмалар, билим деңгээли.

В данной статье рассматриваются возможности современных технологий и различные средства передачи информации, значительно упрощающих учебный процесс и его универсальность. Кроме того, большим преимуществом современных информационно-коммуникационных технологий перед другими средствами обучения является возможность представления большого объема информации в различных обучении по экономике. Возможность интерактивного диалога на занятиях, а также заинтересованность и мотивация студентов в период обучения. Презентации, электронные учебники, интерактивные доски, видео- и аудиоматериалы делают презентацию открытой и интересной, обеспечивают прозрачность. Сегодня Интернет является одной из самых популярных и широко используемых электронных технологий. Интернет играет незаменимую роль в обучении чтению, в решении экономических задач. С его помощью студенты могут ознакомиться с различными журналами и газетами зарубежных издательств.

Ключевые слова: студенты, экономическое образование, информационные и коммуникационные технологии, интернет, студенты, дистанционное обучение, методы, уровень образования.

This article discusses the possibilities of modern technologies and various means of information transmission, which greatly simplify

the educational process and its versatility. In addition, a great advantage of modern information and communication technologies over other teaching aids is the ability to present a large amount of information in various studies in economics. The possibility of interactive dialogue in the classroom, as well as the interest and motivation of students during the training period. Presentations, electronic textbooks, interactive whiteboards, video and audio materials make the presentation open and interesting, provide transparency. The Internet is one of the most popular and widely used electronic technologies today. The Internet plays an indispensable role in teaching reading, in solving economic problems. With its help, students can get acquainted with various magazines and newspapers of foreign publishers.

Key words: students, economic education, information and communication technologies, Internet, students, distance learning, methods, level of education.

Бүгүнкү күндө көптөгөн ар кандай маалыматтык-коммуникациялык технологиялар пайда болуп, аларды билим берүү процессинде кеңири колдонуп жатышат. Көптөгөн окутуу программалары, маалыматты берүү жана кабылдоонун ар кандай жолдору аралык окутуунун катарына кирет жана заманбап дүйнөдө билим алуунун зарыл элементи болуп саналат. Андан тышкары, аларды окуу жайында колдонуу Мамлекеттик Билим берүү Стандартында жазылган милдеттүү талап болуп саналат. Бирок ЖОЖдо аларды колдонуу бир катар көйгөйлөрдү жаратат. Бардык эле аудиторияда керектүү техникалык каражаттар жетишсиз; көптөгөн окуу жайларында компьютерлердин саны студенттердин санына дал келбейт; мугалимдердин коммуникациялык компетенттүүлүгүнүн жетишсиз деңгээли; алардын заманбап окутуу технологияларын колдонууну каалабагандыгы ж.б. Төмөнкү көйгөйлөрдүн болушу каралып жаткан изилдөөнүн актуалдуулугун түшүндүрөт. Бул көйгөйлөргө мугалимдин кесиптик-методикалык жактан даярдоого, студенттердин маалыматтык-коммуникациялык каражаттарды колдонууга арналган илимий эмгектер М.В. Павлова, С.Д. Парфенова, С.Г. Григорьев, И.В. Роберт тарабынан изилденген. Бул изилдөөлөрдө студенттердин маалыматтык-коммуникациялык каражаттарынын колдонуусу билгичтиктери эле каралган. Бирок, төмөнкү окумуштуулардын эмгектеринде чоң

курстардын студенттердин коммуникациялык каражаттарынын педагогикалык аспектилерин жетишээрлик деңгээлде изилдөөгө алына элек.

Ошол себептен коом азыркы өнүгүү баскычында маалыматтык-коммуникациялык каражаттар аркылуу келе жатат. Бул мүнөздөмө маалыматтык-коммуникациялык технологияларды толук пайдаланууну талап кылат. Белгилүү окумуштуу, профессор С.Г. Григорьев өзүнүн «Билим берүүнү маалыматташтыруу» окуу китебинде бул технологияларды колдонуунун негизги багыттарынын бири окуу процессин экендигин белгилейт. Анын пикиринде, заманбап билим берүү маалыматтык-коммуникациялык технологияларды мүмкүн болушунча колдонбостон, ойго келбейт. Ошол эле учурда, маалыматташтыруу каражаттары эки позициянын көз карашында колдонулат: маалыматтык технологияларды туура изилдөө жана билимдин башка тармактарын окутуу максатында» [1, 23-б.]. Маалыматташтыруу процессинин негизинде бүгүнкү күндө "Электрондук китептердин" пайда болушу жөнүндө сөз болуп жатат, анын негизги талабы бардык окуу жайларын керектүү техникалык каражаттар менен жабдуу болот. Маалыматташтыруу процесси ошондой эле жаңы "заманбап маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуунун негизинде билим берүү тутумунун моделин" калыптандырууну талап кыларын белгилей кетүү керек.

Маалыматтык-коммуникациялык технологияларды билим берүүдө колдонуунун жалпы максаттарын белгилеп кетели. Х.Я. Денилханова «Билим берүү чөйрөсүнө коммуникациялык технологиялардын куралдарын киргизүү максаттары» деген макаласында аларды төмөнкүлөргө таянат:

- окуу процессинин бардык деңгээлдерин өркүндөтүү;
- студенттин ички дүйнөсүндөгү инсандыгын өнүктүрүү (анын ар кандай жашоо шарттарына даярдануусу);
- коомдун социалдык заказын аткаруу [2, 105-б.].

“Маалыматтык-коммуникациялык технологиялар” терминин түшүнүгү ар кандайча чечмеленет. Кең мааниде "маалыматтык-коммуникациялык технологиялар - бул маалыматты чогултуу, сактоо, иштеп чыгуу, берүү жана берүү үчүн ар кандай ыкмаларды жана алгоритмдерди сүрөттөгөн жалпыланган түшүнүк [3, 312-б.]. Бул аныктамалар С.Г. Григорьев, М.И. Шарапова, Н.Д. Гальскова жана башка окумуштуулар тарабынан колдонулган.

Профессор Л.В. Роберт маалыматтык-коммуникациялык технологияларды “интеллектуалдык ишмердүүлүктү өркүндөтүү каражаты” деп түшүнөт [4, 112-б.]. Бул аныктама өзүнүн тар маанисин камтыйт жана ма-

лыматтык-коммуникациялык технологияларды жалпы маданий жана кесиптик деңгээлдин жогорулашы менен байланыштырат.

Дагы бир окумуштуу Бадарч Дендевдин айтымында, маалыматтык-коммуникациялык технологиялар “заманбап билим берүү чөйрөсүндө кыймылдаткыч жана координатор” ролун ойнойт. Анын кыймылдаткыч күчүнүн позициясы, анын пикири боюнча, эскирген технологияларга салыштырмалуу окутуунун сапатын жогорулатуу жаатындагы санарип технологиялардын жана ресурстардын ролу жана чоң мааниси менен түшүндүрүлөт. Экинчи позиция, координатор Бадарч Дендевдин позициясы төмөнкүчө баяндалат: “Интернет - бул окуу материалын кенири, жеткиликтүү жайылтуу үчүн уникалдуу каражат болгондуктан, координатор. Интернет дагы өз ара аракеттенүүнүн куралы болуп калгандыктан, анын окутуу жана үйрөнүү мүмкүнчүлүктөрү ого бетер маанилүү болуп калды” [5, 80-б.].

Бүгүнкү күндө бардык электрондук технологиялардын классификациясы бар. Алардын бирин профессор Н.Д. Гальскова «Электрондук билим берүү технологияларынын типологиясы» деген макаласында сунуштайт. Дал ушул классификация ушул теманы карап чыгууга негиз болот. Ушул классификациянын негизинде, маалымат байланыш технологиялары, алардын негизги максатына жараша, төмөнкү үч топко бөлүнөт:

- көрсөтүү технологиялары;
- Интернет ресурстарына негизделген технологиялар;
- мультимедиялык технологиялар.

Н.Д. Гальскова демонстрация технологиялары презентацияларды жана интерактивдүү досканы камтыйт. Башкача айтканда, бул маалыматты көрсөтүү үчүн колдонулган технологиялар. Бул позициядан окумуштуу интерактивдүү досканын кадимки планкадан кыйла артыкчылыгын баса белгилеп, анын мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө өзүнүн эмгектеринде белгилейт. Тактанын мультимедиясы жана айрым программалардын болушу мүмкүнчүлүк берет.

Сабакта студенттердин билим берүү ресурстары менен жандуу өз ара мамилесин түзүү, кошумча материалдарды сабакка киргизүүнү, материалдын презентациясынын ачыктыгын камсыз кылуу, айкындуулук принцибин ишке ашыруусу негизги ролду ойнойт. Ошол себептен сабакта презентациялардын ролу жөнүндө А.И. Анискинанын макаласында кененирээк сөз болот. Берилген негизги мүмкүнчүлүктөргө төмөнкүлөр кирет: сабакта убакытты натыйжалуу пайдалануу, класстагы көйгөйлүү кырдаалды түзүү аркылуу окуучулардын таанып-билүү активдүүлүгүн жогорулатуу, окутууда көрүнө жана жеткиликтүүлүк принциптерин

жакшыраак ишке ашыруу [4, 6.112].

Н.Д. Гальскованын экинчи тобуна Интернеттин колдонулушуна негизделген технологиялар кирет, аларды бүгүнкү күндө "салттуу басылып чыккан окуу китептерине жана окуу куралдарына карата аналогдук же альтернативдик каражат" деп эсептесе болот. Бүгүнкү күндө Интернет жогорку деңгээлде сүйлөөнү үйрөтүүдө заманбап маалыматтык-коммуникациялык каражаттарынын мүмкүнчүлүктөрү окуучуларга сөз айкаштарын англис тилинде айтууга машыгат. Кеп структураларын угуп, андан кийин үн айтууга машыккан ар кандай веб-сайттар (British Council Kids), тиркемелер (LingQ, Duolingo) бар.

Интернет окууга үйрөтүүдө алмаштыргыс ролду ойнойт. Анын жардамы менен ар кандай журналдар, чет өлкөлүк басмаканалардын гезиттери менен таанышууга мүмкүнчүлүк түзүлөт.

Бардык максаттарга жана билим берүү жаатында, тактап айтканда ЖОЖдо маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу принцибинин негизинде алардын бир катар мүмкүнчүлүктөрү айкалыштырылышы мүмкүн. Аларды профессор И.В. Роберттин мисалында карап көрөлү. Анын айтымында, билим берүүдөгү маалыматтык-коммуникациялык технологиялар төмөнкүдөй мүмкүнчүлүктөрдү берет:

- интерактивдүү диалогду ишке ашыруу;
- билим берүүчү маалыматты компьютердин жардамы менен элестетүү;
- көп көлөмдөгү маалыматты оңой жеткиликтүүлүк менен сактоо;
- компьютер аркылуу маалыматты окшоштуруу.

Тизмеде көрсөтүлгөн мүмкүнчүлүктөрдөн тышкары, М.И. Тарасенконун макаласында компьютерде сабакты колдонуу студенттердин жекече өзгөчөлүктөрүн эске алууга мүмкүндүк берери дагы белгиленген: башкача айтканда, материал боюнча визуалдык жана угуу иштерин жүргүзүү мүмкүнчүлүгү эс тутумдун басымдуулук кылган түрү жөнүндө.

Жалпысынан ЖОЖдо маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонууну эске алганда, аларды окутууга киргизүү студенттерге гана эмес, мугалимге да өзүнүн предметин билүүгө, ошондой эле колдоно билүүгө байланыштуу талаптарды камсыз кылат. Окутууда О.В. Мироненко белгилегендей, өзүнүн эмгегинде, маалыматтык-коммуникациялык технологияларды натыйжалуу колдонулушу мугалимдин маалыматтык маданиятына жана компьютердик сабаттуулугуна түздөн-түз көз каранды". Көптөгөн илимпоздордун, анын ичинде профессор О.И. Пашенконун пикири боюнча, билим берүүнү заманбап маалыматташтыруунун негизги талаптарынын бири - окутуучулардын ара-

сында компетенттүүлүгүн, башкача айтканда, маалыматтык-коммуникациялык технологиялар жөнүндө билимди жана аларды практикада туура колдоно билүүнү калыптандыруу. Ошентип, жаңы муундун бардык мугалимдери, профилине жана адистигине карабастан, билим берүү процессинин максаттарына жетүү процессинде студенттердин суроо-талаптарына жооп берүүгө мүмкүндүк берген. Анктени маалыматтык-коммуникациялык компетенттүүлүгүнүн белгилүү деңгээлине ээ болушу керек.

Мультимедиялык технологиялар маалыматты студент көнгөн формада кабыл алууга, иштетүүгө, топтоого жана өткөрүп берүүгө мүмкүндүк берет, б.а. динамикалык мейкиндик түрүндө элестердин, музыкалык жана сүйлөө фразалар менен коштолгон гипертексттер. Аппараттык-программалык каражаттардын жана методдордун көрсөтүлгөн касиеттери, негизинен, компьютер илими боюнча негизделген, так жана гуманитардык профилдеги сабактардын изилдөө ыкмаларында чек араларын алып таштоодо, жана жалпысынан билим берүү процесси үчүн жалпы маданий, энциклопедиялык базаны түзөт.

Заманбап маалыматтык технологиялар бүгүнкү күндө электрондук документтер түрүндө окутуучу, контролдоочу жана иллюстрациялоочу каражаттарды иштеп чыгуунун, гипертексттик жана гипермедиялык мамилени ишке ашырган кубаттуу каражаттарын жеткирди [6, 93-6].

Бул учурда, бул типтеги документтер, маңызы боюнча, сабактар аралык (көп дисциплинардык) байланыштарды маалыматтык ишке ашыруу катары гана экени, андан бөлөк эч нерсе эмес экенин белгилей кетүү кызыктуу.

Каралуучу предметтик чөйрөгө карабастан баяндоонун тексти электрондук жол-жоболоштуруунун элементтерин өзүнө камтыйт (анимация, фонунун түсү жана текстурасы, үн жагынан жол-жоболоштуруу) ошондой эле анын интерфейсин (документ боюнча которуштурууну башкаруунун элементтери), ошондой эле адам үчүн ар кандай көнүмүш жана жеткиликтүү формада маалымат берүүнү ишке ашырган, ар кандай объекттер боюнча көптөгөн гипершилтемелер.

Чет элдик авторлордун айтымында, мугалимдин бул жааттагы негизги компетенцияларына төмөнкүлөр кирет:

1. Белгилүү бир кырдаалда кайсы бир маалыматтык-коммуникациялык технологиялар коюлган педагогикалык максаттарга кайда, качан, эмне үчүн жана кандайча шайкеш келет деген суроолорго жооп бере билүү;
2. Алдыга коюлган максаттарга жетүүдө маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу-

да белгилүү бир кыйынчылыктарды аныктай билүү;

3. Сабактын конкреттүү максаттарына жараша МКТны колдонуу ыкмаларын ар түрдүүлүккө бөлүштүрүү;

4. Окуу процессин уюштурууда белгилүү бир маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын ролун талдай билүү;

5. МКТ менен иштөөдө студенттерге жардам көрсөтүүнү уюштуруу;

6. Заманбап маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонууда алардын көндүмдөрүн жана жөндөмдөрүн дайыма өркүндөтүп туруу.

Айткандардын баарына таянып, бүгүнкү күндө мугалим төмөнкүлөрдү жасай билиши керектигин аныктоого болот:

- колдоно болгон интернет булактарын пайдаланууга;

- МКТнын мүмкүнчүлүктөрүн эске алуу менен студенттердин долбоордук иш-аракеттерин пландаштыруу;

- иштин ар кандай түрлөрү үчүн ар кандай маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу (жеке, топтук, жамааттык);

- интерактивдүү моделдерди колдонуу;

- үй тапшырмасын даярдоодо алыскы ресурстарды колдонуу [18, 10-б.].

Ошондуктан, бүгүнкү күндө мугалимдердин МКТ компетенттүүлүгү билим берүү процессин уюштуруу-

дагы эң негизги талаптардын бири деп эсептесе болот. Анын акырындык менен өнүгүшү заманбап маалыматтык-коммуникациялык технологиялар сунуш кылган бардык потенциалды натыйжалуу пайдалануу үчүн эң маанилүү кадам болуп саналат.

Адабияттар:

1. Григорьев С.Г. Информатизация образования. Фундаментальные основы. - М.: [Б. и.]. - 2005. - 231 с.
2. Денилханова Х.Я., Мурадова П.Р. Цели внедрения средств ИКТ в образование. / Новая наука: от идеи к результату. - 2016. - №2. - С. 104-107.
3. Роберт И. В. Информационные и коммуникационные технологии в образовании. - М.: Дрофа, 2008. - 312 с.
4. Анискина А. Применение ИКТ на уроках в школе // Новые технологии в образовании. - Москва, 2015. - С.111-114.
5. Тарасенко М.И. Возможности использования компьютерных презентаций в обучении. - М., 2013. - С. 79-85.
6. Бабаева А.Д. Формирование экономической компетентности студентов вуза. Вестник Саратовского государственного педагогического университета. - Саратов, 2022. - С. 90-96.
7. Ибирайым кызы А., Акматов Д.А., Дуйшеналиев Ж.С. Электронное обучение в системе образования Кыргызстана. / Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2021. №. 3. С. 234-237.
8. Исакова Ж.Ж., Кыдыралиев А.Т., Турдубекова А.С. Информационные технологии как один из ключевых факторов формирования работы высших учебных заведений в кризисный период. Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2021. - №. 3. - С. 238-242